

Institucionalni okvir i upravljanje politikom regionalnog razvoja

Gvozdenović, Bojan

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj:

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Agrobiotechnical Sciences Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:151:289635>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-23**

Sveučilište Josipa Jurja
Strossmayera u Osijeku

**Fakultet
agrobiotehničkih
znanosti Osijek**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Agrobiotechnical Sciences Osijek - Repository of the Faculty of Agrobiotechnical Sciences Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
FAKULTET AGROBIOTEHNIČKIH ZNANOSTI OSIJEK

Bojan Gvozdrenović

Sveučilišni prijediplomski studij Poljoprivreda

Modul Agroekonomika

**Institucionalni okvir i upravljanje politikom
regionalnog razvoja**

Završni rad

Osijek, 2024.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
FAKULTET AGROBIOTEHNIČKIH ZNANOSTI OSIJEK

Bojan Gvozdrenović

Sveučilišni prijediplomski studij Poljoprivreda

Modul Agroekonomika

**Institucionalni okvir i upravljanje politikom
regionalnog razvoja**

Završni rad

Povjerenstvo za ocjenu i obranu završnog rada:

1. prof.dr.sc. Tihana Sudarić, mentor
2. prof.dr.sc. Ružica Lončarić, član
3. Lucija Pečurlić, mag.ing.agr, član

Osijek, 2024.

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek
Prijeđiplomski sveučilišni studij Poljoprivreda, smjer Agroekonomika

Završni rad

Bojan Gvozdrenović

Institucionalni okvir i upravljanje politikom regionalnog razvoja

Sažetak:

U završnome radu analizira se problematika regionalnosti, regija i politike regionalnog razvoja uz naglasak na institucionalni okvir politike regionalnog razvoja. Završni rad pruža pregled kako politike regionalnog razvoja Europske unije, tako i pregled politike regionalnog razvoja Republike Hrvatske. U završnome radu identificirani su temeljni strateški ciljevi i zakonitosti politike regionalnog razvoja te obrađeni najvažniji planski dokumenti strategije regionalnog razvoja na nacionalnoj razini. Tijekom rada izolirana je spoznaja kako se regionalni razvoj treba provoditi ujednačeno te kako je bit potonjeg poticanje regija koje zaostaju u razvoju na maksimalno iskorištavanje vlastitih razvojnih i gospodarski potencijala kako bi se konačno ostvarila povoljna gospodarska kretanja. Prilikom pisane izrade završnog rada poglavito su korištene metoda dedukcije, metoda analize i sinteze, povijesna metoda, metoda kompilacije i opisna metoda.

Ključne riječi: regionalnost, politika regionalnog razvoja, kohezijska politika, Europska unija, Republika Hrvatska

22 stranice, 4 slike

Završni rad je pohranjen: u Knjižnici Fakulteta agrobiotehničkih znanosti Osijek i u digitalnom repozitoriju završnih i diplomskih radova Fakulteta agrobiotehničkih znanosti Osijek.

BASIC DOCUMENTATION CARD

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek
Faculty of Agrobiotechnical Sciences Osijek
Undergraduate University Study Agriculture, course Agroecconomics

BSc Thesis

An agricultural company's financial statements analysis

Summary:

In the final paper, the issue of regionality, regions and regional development policy is analysed with an emphasis on the institutional framework of regional development policy. The final paper provides an overview of both the regional development policy of the European Union and the regional development policy of the Republic of Croatia. In the final paper, the fundamental strategic goals and legalities of the regional development policy were identified, and the most important planning documents of the regional development strategy at the national level were processed. During the work, the realization that regional development should be carried out uniformly and that the essence of the latter is to encourage regions lagging behind in development to make the most of their own development and economic potentials in order to finally achieve favorable economic trends was isolated. During the writing of the final thesis, the deduction method, the analysis and synthesis method, the historical method, the compilation method and the descriptive method were mainly used.

Keywords: regionality, regional development policy, cohesion policy, European Union, Republic of Croatia

22 Pages, 4 Figures

BSc Thesis is archived in Library of Faculty of Agrobiotechnical Sciences Osijek and in digital repository of Faculty of Agrobiotechnical Sciences Osijek

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
1.2. Predmet istraživanja i struktura rada	2
2. MATERIJAL I METODE.....	4
3. REZULTATI I RASPRAVA.....	5
3.1. Povijesni razvoj politike regionalnog razvoja	5
3.2. Osnovni pojmovi	6
3.2.2. Indeks razvijenosti.....	12
3.3. Politika regionalnog razvoja Republike Hrvatske	14
3.3.1. Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje do kraja 2020. godine	15
3.4. Institucionalni okvir politike regionalnog razvoja Republike Hrvatske.....	17
4. ZAKLJUČAK.....	20
5. POPIS LITERATURE.....	21

1. UVOD

Pojačana svijest o važnosti politike regionalnog razvoja prisutna je na području Republike Hrvatske u posljednjem desetljeću. Očiti razlog tomu jest činjenica kako je Republika Hrvatska postala članicom Europske unije 1. srpnja 2013. godine, nakon turbulentnog desetogodišnjeg procesa pregovora. Samim pristupanjem u članstvo Europske unije otvorila se je mogućnost pristupa izvorima financiranja projekata u sklopu regionalnog razvoja iz europskih strukturnih fondova.

Kategorija regionalnog razvoja iznimno je važna kako bi se nastavila povoljna gospodarska kretanja u Republici Hrvatskoj. Razlog tomu leži u činjenici kako je riječ o suverenoj demokratskoj državi, smještenoj na europskome kontinentu koja unatoč svojoj malenoj površini od 56.594 km² ima 21 županiju. Usporedbe radi Republika Poljska ima svega 16 vojvodstva (teritorijalno administrativna jedinica koja je ekvivalent hrvatskim županijama) na gotovo 322.575 km² površine.

Svrha spomenute usporedbe sastoji se u isticanju mnogobrojnosti županija kao regionalnih teritorijalnih jedinica s obzirom na relativno malu površinu Hrvatske. Tolika razina administrativno teritorijalne složenosti ne proizlazi isključivo iz geografskih razloga već iz činjenice kako postoje značajne razlike između svake pojedine županije po pitanju razvijenosti poduzetništva, infrastrukture, obrazovanja, znanosti, zdravstva i investicija.

Kako bi čitava država mogla uživati u povoljnim gospodarskim kretanjima nužno je posvetiti pažnju politici regionalnog razvoja, čiji je krajnji cilj pridonijeti društveno gospodarskom razvoju na razini cijele države, a ne samo na razini već razvijenih gradova i županija. Naime, postoje urbane sredine u kojima se odvija glavnina poduzetničkih djelatnosti, što implicira veći broj radnih mjesta, veću dostupnost izvorima informacija glede financiranja, višu razinu dostupnosti investicijskih sredstava, ali i koncentraciju određene vrste usluga na razini pojedinih administrativno teritorijalnih jedinica.

Također zbog svoje povoljne geografske pozicije i blage klime postoje regije u kojima je visoko razvijena turistička djelatnost, što implicira visoku razinu dostupnosti sezonskih poslova, razvijeniju ugostiteljsku i hotelijersku branšu, više ulaganja u infrastrukturu prometnica kako bi se održala konkurentnost na međunarodnom turističkome tržištu i slično, dok istovremeno postoje zapuštene i nerazvijene regije iz kojih se mladi ljudi masovno iseljavaju u potrazi za boljim životom.

Upravo se u tome ogleda sama srž regionalnog razvoja; ona se očituje ravnomjernoj i ciljanoj preraspodjeli financijskih resursa kako bi se sukladno načelima održivog razvoja stvorili uvjeti za ostvarenje razvojnih potencijala i jačanje konkurentnosti svih regija. Ne bi li se spriječila zloupotreba te osiguralo jednako korištenje izvora financiranja iz europskih strukturnih fonda, politika regionalnog razvoja uređena je slijedećim aktima :

- Zakon o regionalnom razvoju (NN br. 147/14, 123/17, 118/18)
- Zakon o potpomognutim područjima (NN br. 118/18)
- Zakon o brdsko-planinskim područjima (NN 118/18)
- Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine

1.1. Predmet istraživanja i struktura rada

Kao cilj završnoga rada nameće se potreba za definiranjem pojma regionalnog razvoja, regionalizacije i regionalne politike kao i analiza ciljeva regionalnog razvoja. S obzirom na to da je regionalni razvoj pojam koji implicira upravljačku strukturu, analiziranje njegova institucionalnog okvira također spada među ciljeve završnog rada. Završni rad je podijeljen u četiri poglavlja s pripadajućim podpoglavljima. U prvome poglavlju se upućuje na predmet i ciljeve istraživanja kao i pojmove koji će se analizirati.

U drugome poglavlju se opisuju metode korištene pri izradi završnog rada te izvori podataka na temelju kojih su iznesene tvrdnje glede analiziranih pojmova. Treće poglavlje čini srž završnog rada budući da ono sadrži raspravu o analiziranim pojmovima koji se odnose na politiku regionalnog razvoja i institucionalni okvir regionalnog razvoja. Četvrto, posljednje poglavlje sadrži zaključak u kojemu se iznose najvažnije spoznaje do kojih se je došlo provođenjem istraživanja.

Problematiku regionalnog razvoja je proučavao dr. sc. Branko Blažević u članku „Prostorne različitosti kao ishodište regionalnog razvoja i turističke regionalizacije“ , kao i dr. sc. Vladimir Čavrak u izvornom znanstvenom radu „Održivi razvoj ruralnih područja Hrvatske“. Ulogu kohezijske politika Europske unije u jačanju regionalnog razvoja proučavali su dr. sc. Sanja Maleković, dr. sc. Jakša Puljiz i dr.sc. Ivana Keser u radu „Utjecaj kohezijske politike na regionalnu politiku i razvoj Hrvatske“ koji je nastao u sklopu projekta POLO-CRO28 čija je svrha doprinos širenju znanja i razumijevanja politika Europske unije u Hrvatskoj.

Sam institucionalni okvir regionalnog razvoja proučavala je dr.sc. Ljiljana Mavračić Tišma u znanstvenom radu „Pravni i institucionalni okvir utvrđivanja financijskih ispravaka

rashoda koje u Republici Hrvatskoj financira Europska unija“, kao i dr.sc. Dubravka Jurlina Alibegović u članku „Izazovi efikasnog vođenja regionalne politike u Hrvatskoj“, te dipl. iur. Željka Tropina Godec u članku „Približavanje Europskoj uniji i regionalna politika u Hrvatskoj“.

Može se zaključiti slijedom navedenih činjenica u uvodu završnoga rada kako je predmet istraživanja upravljanje politikom regionalnog razvoja Republike Hrvatske uz naglasak na njezin institucionalni okvir. Slijedi poglavlje u kojemu će se detaljno opisati korištene znanstvene metode prilikom pisane izrade završnoga rada uz obrazloženje primarnih i sekundarnih izvora podataka koji su korišteni tijekom provođenja istraživanja.

2. MATERIJAL I METODE

Prema Skledar (2006.) metodologija je nauka o različitim načinima mišljenja i spoznaja prilikom istraživanja u svim vrstama znanosti, a koja sadrži teorijske i filozofijske pretpostavke te logičke okvire znanstvene spoznaje. Metodologija prema Skledar (2006) tumači kako je sama metoda neodvojiva od teorijskog shvaćanja znanosti o njezinu predmetu proučavanja.

Prema Čendo Metzinger i Toth (2020.) metodologija je znanost o metodama koja istražuje zakonitosti ljudske spoznaje, a bitno je da se u znanstveno-istraživačkome radu tvrdnje prikupljene različitim metodama izlože precizno, nedvosmisleno i razumljivo. Zelenika (2000.) ističe kako se metodologija može promatrati iz tri različita aspekta: teorijskog (ispitivanje hipoteza), tehničkog (prikupljanje i obrada podataka te promatranje pojava) i organizacijskog (racionalno provođenje istraživanja).

U predmetnom završnom radu se stoga sve činjenice i pojmovi obrazloženi te povezani u smislene cjeline pomoću metode deskripcije, metode sinteze, metode analize, induktivne metode, deduktivne metode i metode kompilacije. S obzirom na to kako je završni rad, zapravo pregledni rad u kojemu se iznašaju činjenice i spoznaje drugih autora i istraživača korišteni su sekundarni podaci pronađeni u stručnoj literaturi poput knjiga i udžbenika znanstvenih radova objavljenih u časopisima, zakonskih akata i službenih strategija tijela javne vlasti.

Slijedi poglavlje rasprave i rezultata u kojemu se navode sve spoznaje o pojmu regionalnog razvoja, regionalne politike, regionalnosti, kao i institucionalnog okvira upravljanja politikom regionalnog razvoja koje ujedno čini samu srž završnog rada.

3. REZULTATI I RASPRAVA

U poglavlju rezultati i rasprava prvo će se pružiti kratki osvrt na povijesni razvoj politike regionalnog razvoja, potom teorijski obraditi pojmovi regije i suvremene regionalne politike, zatim će se analizirati suvremena politika i strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske te pružiti pregled institucionalnog okvira upravljanja politikom regionalnog razvoja na razini Republike Hrvatske.

3.1. Povijesni razvoj politike regionalnog razvoja

U kontekstu povijesnog razvoja politike regionalnog razvoja Republike Hrvatske prema Družić i sur. (2003.) postoje dva razdoblja. Prvo je razdoblje do 1990. godine Hrvatska, kada je Republika Hrvatska bila republikom u sastavu nekadašnje Socijalističke federativne republike Jugoslavije. U tom je razdoblju od 1986. godine do 1990. godine prema Družić i sur. (2003.) prema Društveno-ekonomskim planovima razvoja Socijalističke Republike Hrvatske vrijedilo pravilo kako se nerazvijenim područjem smatra ono koje obuhvaćalo aproksimativno 32% površine i 15,7 % ukupnog stanovništva Hrvatske.

U tom razvojnem periodu postojao je Fond za razvoj nedovoljno razvijenih krajeva, iz kojeg su se dodjeljivala financijska sredstva nerazvijenim područjima. Prema navodima Družić i sur. (2003.) mnoge općine su se nastojale prikazati kao nerazvijene kako bi mogle dobiti potrebna financijska sredstva. Nadalje Družić i sur. (2003.) konstatiraju kako se prvo razdoblje razvoja politike regionalnog razvoja može ocijeniti kao neuspješno iz razloga što se broj ljudi koji je živio u nerazvijenim područjima iseljavao sporije u odnosu na nerazmjerno povećanje ukupne površine nerazvijenog državnog teritorija.

Druga etapa povijesnog razvoja politike regionalnog razvoja Republike Hrvatske počinje s neovisnošću Republike Hrvatske kao suverene međunarodno priznate demokratske države. S obzirom na pravnu prirodu raspada Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, Republika Hrvatska je naslijedila glomazni birokratski upravni aparat koji je bio neučinkovit kao i politika regionalnog razvoja. Na neučinkovitu politiku regionalnog razvoja dodatno je utjecala destabilizacija tržišta uzrokovana ratnim zbivanjima na područjima Republike Hrvatske, koja su dodatno opustošila krajeve koju su već smatrali nerazvijenima.

Nakon devastirajućih posljedica oružanog sukoba Republika Hrvatska prošla je i kroz period pretvorbe i privatizacije tijekom kojeg se pod krinkom privatizacije državnih poduzeća u nekadašnjem društvenom vlasništvu odvijala porezna evazija i gospodarski kriminal, što je rezultiralo dodatnim slabljenjem politike regionalnog razvoja. Prema Družić i sur. (2003.)

Republika Hrvatska je naslijedila upravljački sustav regionalne politike koji favorizira centralizaciju gospodarstva u okvirima glavnog grada Republike Hrvatske - Zagreba.

Družić i sur. (2003.) ističu kako je tako nastavljena tradicija monocentričnog razvoja, odnosno koncentracije gospodarskih kretanja na područje Zagreba. Unatoč vidljivome napretku dominacija glavnog grada kao centra poduzetništva i gospodarskih aktivnosti i dan danas jasno dolazi do izražaja. Početkom desetogodišnjeg postupka pregovora između Republike Hrvatske i Europske unije počinje jačati i svijet o adekvatnom regionalnom razvoju.

Republika Hrvatska pristala je na opsežne ali i nužne reforme u upravi, prosvijeti, pravosuđu i drugim oblastima javne vlasti te je konačno 1. srpnja 2013. godine postala članicom Europske unije. Postavši njezinom članicom postala su joj dostupna sredstva nužna za provođenje učinkovitog regionalnog razvoja iz europskih strukturnih fondova.

2023. godine Republika Hrvatska postala je i dijelom monetarne unije implementirajući euro kao službenu valutu, te je pristupila jedinstvenome schengenskome prostoru pristupanjem Schengenskome sporazumu. Razboritom uporabom svih prednosti članstva u Europskoj uniji, politika regionalnog razvoja trebala bi samo napredovati ka potpunom ostvarenju svojih ciljeva.

3.2. Osnovni pojmovi

Čavrak (2011.) pojmovno je odredio regiju kao dio površine zemljine kore koje ima određena fizička, ekonomska, politička i koja ju čine jedinstvenom i različitom od drugih područja. Prema Faričić i Blaće (2012.) regija je individualna i neponovljiva prostorna jedinica koja čini dio zemljine površine. Jedna država može se podijeliti na više regija koje se međusobno razlikuju. Riječ je o regionalnim razlikama. Prema Čavrak (2011.) regionalne razlike nisu konstantne, upravo zbog mogućnosti regionalnog razvoja.

Prema Maldini (2014.) definicija regije kao zemljopisno zaokruženog prostora suviše je koncentrirano na geografiju, dok je za potrebe ekonomske znanosti prikladnija definicija regije kao cjeline unutar državnih granica s različitim modalitetima međusobne povezanosti. Maldini (2014.) smatra kako regionalizam nije jednoobrazni pojam te kako se kao politički fenomen može promatrati na mikroekonomskoj i makroekonomskoj razini. S mikroekonomskog aspekta regionalizam predstavlja struju koja favorizira autonomiju dok regionalizam s makroekonomskog aspekta favorizira centralizam gospodarstva i poduzetništva u urbane sredine. Prema Maldini (2004.) regiju određuju karakteristike kao

što su zajedništvo, interakcija i mogućnost suradnje, a regija postaje politički relevantna u onome trenutku kada većina njezini stanovnicu dođu do spoznaje kako je riječ o cjelovitome prostoru koji zahtijeva određeni stupanj autonomije.

Prema Đulabić (2007.) regionalizam se odnosi na političke procese koji odgovaraju decentralizaciji ili drugim riječima regionalizam je proces u kojemu se regije bore za snažniji položaj na razini države i veći stupanj autonomije. Regionalizacija se pak odnosi na postupak kojim se uspostavljaju regije kao administrativno političke teritorijalne jedinice. Uspostavljanjem regije kao administrativno političke teritorijalne jedinice prenašaju se određene ovlasti tijela javne vlasti na s nacionalne razine na regionalnu razinu.

Đulabić (2007.) smatra kako je regionalna politika ukupnost načela djelovanja na točno određenom području. Regionalna politika svakako je dijelom javne politike. Dapače kvalitetna regionalna politika usmjerena na razvoj i ciljeve održivog razvoja sastavnim je dijelom javne politike. Regionalna politika posebice je važna u zemljama u kojima su posebno izražene regionalne nejednakosti.

Problem regionalne nejednakosti nalazi se u uzročno posljedičnome odnosu s regionalnom politikom. Naime, prema Tolušić (2011.) politika regionalnog razvoja treba biti usmjerena na ravnomjeran održivi gospodarski razvoj, koji će u konačnici koristiti čitavoj državi a ne samo pojedinim regijama. Politiku regionalnog razvoja provode tijela središnje državne javne vlasti.

Devčić i Šostar (2015.) navode kako je osnovni cilj regionalne razvojne politike osigurati svim regijama jednake uvijete za ispunjavanje svojih potencijala, održivi razvoj i pristojne uvijete života za stanovnike regionalnog područja, uz poseban stupanj pažnje prema onim regijama koje osobito zaostaju u razvoju (primjerice područja posebne državne skrbi). Za provođenje učinkovite i nediskriminativne razvojne politike regionalnog razvoja nužna je je prema Devčić i Šostar (2015.) suradnja i harmonično djelovanje tijela lokalne i regionalne samouprave, Vlade Republike Hrvatske i privatnog, znanstvenog i istraživačkog sektora.

Bogunović (2011.) navodi kako pojam regionalne politike odnosi na točno određeni prostor, njegove stanovnike i njihov utjecaj na specifična gospodarska kretanja za regiju. Nadalje Bogunović (2011.) navodi kako regionalna politika proizlazi iz:

- regionalnih resursa (često oskudni i neravnomjerno raspoređeni)
- regionalne strukture (realna regionalna struktura)
- regionalnog prostora (teritorijalna jedinica u kojoj se zbiva proces regionalizacije)

3.2.1. Regionalna politika Europske unije

Regionalna politika Europske unije jest termin skovan kako bi se njime opisala ideja zajedničke politike zemalja članica Europske unije utemeljene na financijskoj solidarnosti. Prema Tropina Godec (2009.) više od 35% proračuna najbogatijih država članica Europske unije prenosi se one regije koje su najmanje razvijene u svrhu poticanja održivog gospodarskog razvoja. Navedena financijska sredstva dodjeljuju se regijama putem instrumenata solidarnosti; kohezijskog fonda i strukturnih fondova.

Sredstva iz kohezijskog fonda namijenjena su onim državama članicama čiji je bruto nacionalni dohodak po stanovniku manji od 90% prosjeka Europske unije. Korisnici financijskih sredstava iz kohezijskog fonda su većinom tijela javne vlasti ali i pravne osobe iz poduzetničkog sektora koje za potonja sredstva apliciraju putem postupka javne nabave. Financijska sredstva iz kohezijskog fonda namijenjena su za financiranje aktivnosti glede :

- transeuropske transportne mreže i paneuropskih koridora
- transportne infrastrukture koja je okolišno održiva
- okolišne infrastrukture sukladno standardima zaštite okoliša koji su definirani u osnivačkim ugovorima Europske unije
- energetike i obnovljivih izvora energije (Strukturnifondovi.hr, 2021.)

Najznačajnija javna politika Europske unije naziva se kohezijskom politikom čija se bit očituje u jačanju konkurentnosti europskog gospodarstva na globalnome tržištu i nastojanjima da se smanje gospodarske, socijalne i teritorijalne razlike koje postoje između pojedinih regija Europske unije (Strukturnifondovi.hr, 2021.). Glavni izvori financiranja kohezijske politike su tri glavna fonda uz dodatnu mogućnost financiranja iz druga dva fonda.

Skupni naziv za svih pet fondova jest Europski strukturni i investicijski fondovi, a ističu se Europski fond za regionalni razvoj i Europski socijalni fond koji se nazivaju strukturnim fondovima. Tropina Godec (2009.) ističe kako je Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije glavno koordinacijsko tijelo Republike Hrvatske koje ima stvarnu nadležnost za upravljanje europskim strukturnim i investicijskim fondovima. Nadalje Tropina Godec (2009) navodi kako postoje tri glavna cilja strukturnih fondova:

- pomoć onim regijama čiji razvoj zaostaje osiguravanjem osnovne infrastrukture
- promicanje modernizacije sustava raspolaganja ljudskim resursima poticanjem na zapošljavanje

- ekonomska i socijalna potpora ribarskim i ruralnim područjima koja se suočavaju s poteškoćama zbog svoje neadekvatne strukture

Đulabić (2007.) navodi kako je misija regionalne politike Europske unije smanjiti socijalne i gospodarske nejednakosti među državama članicama Europske unije, provođenjem mjera ekonomske politike čiji su glavni instrumenti jačanje konkurentnosti cjelokupnog gospodarstva onih država koje se nalaze ispod europskog prosjeka. Đulabić (2007.) navodi kao se cilj regionalne politike Europske unije ne sastoji samo od postizanja ekonomske i socijalne kohezije država članica već i u postizanju teritorijalne kohezije, koja jedina može garantirati ravnomjeran razvoj regija.

Za provedbu regionalne politike Europske unije i teritorijalne kohezije, od ključne važnosti jest sustav nomenklature prostornih jedinica za statistiku ili skraćeno NUTS. Prema Tropina Godec (2009.) Eurostat (Europska statistička agencija) kreirala je sustav nomenklature teritorijalnih statističkih jedinica koja 9. prosinca 2013. godine službeno uvedena u statistički sustav Republike Hrvatske kao nacionalni statistički standard koji se koristi za prikupljanje i obradu podataka regionalne statistike za potrebe prostorne podjele Republike Hrvatske (Dsz.gov.hr, 2024.).

Klasifikacija NUTS čini statističku osnovu koja omogućava pregledno i sustavno vođenje politike regionalnog razvoja Europske unije, a samim time i postizanje ciljeva politike regionalnog razvoja Europske unije, te statističku osnovu koja olakšava izradu socioekonomskih analiza. NUTS hijerarhijska klasifikacija raščlanjuje teritorij Republike Hrvatske na prostorne jedinice 1., 2. i 3. razine, a nacionalna klasifikacija statističkih regija objavljuje se u Narodnim Novinama (Dsz.gov.hr, 2024.). Slijede fotografije nacionalne klasifikacije statističkih regija 1., 2., i 3. razine iz 2021. godine.

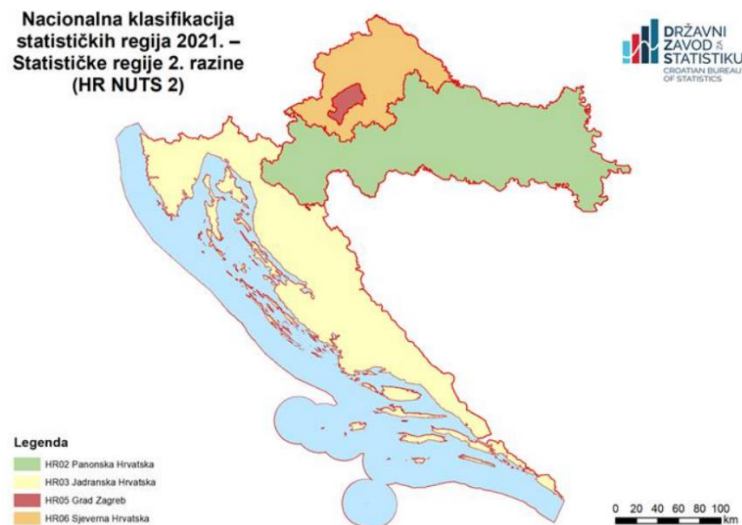
Nacionalna klasifikacija
statističkih regija 2021. –
Statistička regija 1. razine
(HR NUTS 1)

Slika 1. Statistička regija 1. razine

Izvor: <https://dzs.gov.hr/>

Nacionalna klasifikacija
statističkih regija 2021. –
Statističke regije 2. razine
(HR NUTS 2)

Slika 2. Statističke regije 2. razine

Izvor: <https://dzs.gov.hr/>

Na Slici 2. prikazane su četiri statističke regije 2. razine i to Panonska Hrvatska u zelenoj boji, Jadranska Hrvatska u žutoj boji, Grad Zagreb u crvenoj boji i Sjeverna Hrvatska u narančastoj boji. Navedene četiri statističke regije 2. razine nastale su grupiranjem županija.

**Nacionalna klasifikacija
statističkih regija 2021. –
Statističke regije 3. razine
(HR NUTS 3)**

Slika 2. Statističke regije 3. razine

Izvor: <https://dzs.gov.hr/>

Na Slici broj 3 prikazane su statističke regije 3. razine kao 21 upravnih jedinica koje se sastoje od 20 županija i Grada Zagreba. Republika Hrvatska podijeljena je na slijedećih 20 županija i grad Zagreb :

- Bjelovarsko-bilogorska županija
- Brodsko-posavska županija
- Dubrovačko-neretvanska županija
- Istarska županija
- Karlovačka županija
- Koprivničko-križevačka županija
- Krapinsko-zagorska županija
- Ličko-senjska županija
- Međimurska županija
- Osječko-baranjska županija
- Požeško-slavonska županija
- Primorsko-goranska županija
- Sisačko-moslavačka županija
- Splitsko-dalmatinska županija

- Šibensko-kninska županija
- Varaždinska županija
- Virovitičko-podravska županija
- Vukovarsko-srijemska županija
- Zadarska županija
- Zagrebačka županija
- Grad Zagreb

Županija kao jedinica regionalne samouprave seže duboko u povijest Republike Hrvatske, preciznije u 1886. godinu kada je područje ondašnje Kraljevine Hrvatske i Slavonije podijeljeno na osam županija. Nakon nekoliko promjena vladajućih političkih režima i konačnim stjecanje neovisnosti i teritorijalne cjelovitosti županija je 1990. godine ponovno uvedena kao službena jedinica regionalne samouprave (Croatia.eu, 2024.). Aktualna upravno-teritorijalna podjela određena je uvedena 1997. godine poznaje još gradove i općine kao administrativno teritorijalne jedinice. Zakonom iz 2006. utvrđeno je kako Republika Hrvatska ima ukupno 127 gradova i 428 općine, uz glavni grad Zagreb koji uživa status i grada i županije (Croatia.eu, 2024.).

3.2.2. Indeks razvijenosti

Tolušić (2011) navodi kako je Republika Hrvatska 2010. godine donijela Uredbu o indeksu razvijenosti koji ima ulogu temeljnog kriterija pri razvrstavanju i ocjenjivanju jedinica lokalne i regionalne samouprave sukladno njihovu stupnju razvijenosti. Sam indeks razvijenosti izračunava se uzimanjem u obzir relevantnih podataka koji se odnose na:

- stopu nezaposlenosti
- iznos dohotka po stanovniku relevantne teritorijalne jedinice
- iznos proračunskog prihoda relevantne teritorijalne jedinice
- trendovima općeg kretanja stanovništva relevantne teritorijalne jedinice
- stope obrazovanja stanovnika relevantne teritorijalne jedinice (Tolušić, 2011.)

Indeks razvijenosti izračunava se kao ponderirani prosjek odstupanja relevantne regije od prosjeka na razni čitave države glede pokazatelja koji su navedeni ranije u radu. Sukladno točno utvrđenom indeksu razvijenosti teritorijalne jedinice se dijele u 1., 2., 3. i 4. skupinu. Ono što je zajedničko svim takvim teritorijalnim jedinicama jest činjenica kako je vrijednost njihova indeksa razvijenosti manja od 75% prosjeka Republike Hrvatske navodi Tolušić

(2011.). Slijedi fotografija tablice vrijednosti indeksa razvijenosti na županijskoj razini razdoblje od 2020. godine do 2022. godine.

	Županija	Razvojna skupina	Indeks razvijenosti
1	Grad Zagreb	4	120,517
2	Zagrebačka	4	108,271
3	Istarska	4	107,250
4	Dubrovačko-neretvanska	4	105,303
5	Zadarska	4	104,439
6	Primorsko-goranska	3	103,860
7	Varaždinska	3	103,030
8	Splitsko-dalmatinska	3	102,102
9	Međimurska	3	101,841
10	Krapinsko-zagorska	3	101,297
11	Koprivničko-križevačka	2	99,622
12	Karlovačka	2	97,951
13	Ličko-senjska	2	95,575
14	Šibensko-kninska	2	95,396
15	Osječko-baranjska	2	94,440
16	Bjelovarsko-bilogorska	2	93,681
17	Požeško-slavonska	1	92,990
18	Sisačko-moslavačka	1	91,591
19	Brodsko-posavska	1	90,913
20	Vukovarsko-srijemska	1	90,843
21	Virovitičko-podravska	1	89,745

Slika 3. Vrijednosti indeksa razvijenosti na županijskoj razini od 2020. do 2022.

Izvor: <https://razvoj.gov.hr/>

Na Slici broj 4 prikazana je službena tablica vrijednosti indeksa razvijenosti županija Republike Hrvatske u vremenskom okviru od 2020. godine do 2022. godine izračunatog na temelju kriterija stope nezaposlenosti, dohotka po stanovniku, proračunskih prihoda teritorijalnih jedinica po stanovniku, stope općega kretanja stanovništva, stope obrazovanja stanovništva i indeksa starenja (Razvoj.gov.hr, 2022.). Na fotografiji stupci koji su ispunjeni bijelom bojom predstavljaju iznadprosječno razvijene županije, dok stupci koji su ispunjeni blijedo zelenom bojom predstavljaju županije koje su ispodprosječno razvijene. Rezultati upućuju kako je veći broj ispod prosječno razvijenih županija.

3. 3. Politika regionalnog razvoja Republike Hrvatske

Prema Tolić (2013.) temeljna obilježja regionalne politike u Republici Hrvatskoj su:

- neujednačeni regionalni razvoj kao problem koji je naslijeđen još iz prve razvojne etape politike regionalnog razvoja koja se je primjenjivala u bivšem socijalističkome režimu
- naglašena regionalna diferenciranost (očite razlike između dislociranih ruralnih sredina i urbanih sredina)
- visoke razine administrativne centralizacije koja gravitira ka glavnome gradu
- definirana regionalna zakonodavna infrastruktura
- izraženo politiziranje strategije regionalne politike
- nedaće koje se odnose na devastaciju čitave države kao posljedice oružanog sukoba, pretvorbe i privatizacije i procesa tranzicije
- neučinkovita rješenja tijela centralne vlasti u odnosu na regionalnu politiku i tijela lokalne vlasti administrativno teritorijalnih jedinica

Politika regionalnog razvoja Republike Hrvatske počiva na sljedećih 8 načela:

- Načelo solidarnosti i usmjerenosti (izražava potrebu za uzajamnom solidarnosti svih građana Republike Hrvatske kako bi se potaknuo razvoj onih regija koje značajno zaostaju)
- Načelo jednakih mogućnosti (stvaranje jednakih razvojnih mogućnosti za svih bez obzira na mjesto prebivališta)
- Načelo partnerstva i suradnje (odnosi se na suradnju privatnog i civilnog sektora te suradnju tijela državne uprave, županija, općina i gradova, poslovnih organizacija, akademske zajednice i socijalnih partnera)
- Načelo strateškog planiranja (implicira razradu i donošenje strategija i planskih dokumenata)
- Načelo udruživanja financijskih sredstava (odnosi se financiranje regionalnog razvoja iz različitih izvora namijenjenih razvojnim projektima)
- Načelo praćenja i vrednovanja (nadzor nad učinkovitošću provedbe politike regionalnog razvoja)
- Načelo održivosti (regionalni razvoj mora biti usklađen s zahtjevima zaštite okoliša , zdravlja i sigurnosti ljudi te zaštite različitosti kulturne baštine)

- Načelo lokalne autonomije (izražava autonomiju jedinica lokalne i regionalne samouprave) (Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske, 2018.)

3.3.1. Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje do kraja 2020. godine

Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje do kraja 2020. godine čini temeljni službeni dokument plana politike regionalnoga razvoja u kojemu su navedeni ciljevi regionalnog razvoja ali i prioriteti regionalnog razvoja. U Strategiji regionalnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje do kraja 2020. opisan je i način postizanja utvrđenih ciljeva, kao i pojedine aktivnosti tijela javne vlasti usmjerenih ka postizanju utvrđenih ciljeva, tr aktivnosti drugih sudionika i partnera regionalnog razvoja koje su također usmjerene na postizanje Strategijom utvrđenih ciljeva (Razvoj.gov.hr,2020).

Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje do kraja 2020. godine bila je osmišljena tako da u prvome redu utvrdi koje su aktivnosti prioritetne kako bi se osigurao ujednačen regionalni razvoj, te kako bi se potaknuo razvojni potencijal tih područja. Sama strategija sadržavala je preporuke i provedbeni okvir koji su bili osmišljeni imajući na umu ostvarenje utvrđenih strateških ciljeva (Razvoj.gov.hr,2020).

U Strategiji su definirana tri sljedeća strateška cilja politike regionalnog razvoja:

- povećanje kvalitete života poticanjem održivog teritorijalnog razvoja
- povećanje konkurentnosti regionalnoga gospodarstva i zaposlenosti
- sustavno upravljanje regionalnim razvojem (Razvoj.gov.hr, 2022)

Navedeni ciljevi su izrađeni u skladu s zahtjevima općih ciljeva politike regionalnog razvoja, a koji se odnose na doprinos društvenog i gospodarskog razvoja Republike Hrvatske, održivi razvoj i konačno stvaranjem ali i održavanjem uvjeta ujednačene mogućnosti jačanja konkurentnosti i razvojnih potencijala onih regija koje zaostaju u razvoju (Razvoj.gov.hr, 2022.)

U kontekstu prvog cilja „povećanje kvalitete života poticanjem održivog teritorijalnog razvoja“ može se primijetiti ideja o sjedinjavanju različitih razvojnih aspekata modernog društva u uvjetima koji omogućavaju istovremeno očuvanje okoliša i unaprjeđenje regionalnih i lokalnih razvojnih kapaciteta. Poboljšanje kvalitete života uz istovremeni regionalni napredak može se postići podizanjem razine znanja, kompetencija i vještina koje

omogućavaju poboljšanje kvalitete života pojedinaca uz istovremeni socijalni i gospodarski napredak lokalne zajednice.

Isticanjem cilja povećanja kvalitete života poticanjem održivog teritorijalnog razvoja omogućava se kontinuitet već usvojenih mjera politike regionalnog razvoja potpomognutih područja i područja posebne državne skrbi (Razvoj.gov.hr, 2024.). Nedvojbeno je kako je čovjek koji živi u užurbanoj svakodnevnicu urbanih centara došao do spoznaje kako je potrebno podići kvalitetu života. Došavši do te spoznaje takav pojedinac zasigurno se je okrenuo povremenim blagodatima mirnijeg života u manje razvijenim regijama. Spajanjem takvog društvenog trenda i strateškog cilja povećanja kvalitete života poticanjem održivog teritorijalnog razvoja otvaraju se nove razvojne mogućnosti za regionalni napredak.

Isticanjem drugog strateškog cilja „povećanje konkurentnosti regionalnoga gospodarstva i zaposlenosti“ nastavlja se podržavati razvoj regionalnog i lokalnoga gospodarstva. Takvo što se postiže ulaganjem u unaprijeđenije gospodarske infrastrukture, te kreiranjem povoljne poduzetničke klime. Kako bi se stvorila povoljna poduzetnička klima potrebno je poticati obrazovanje u obliku škola za cjeloživotno učenje te raznovrsnih specijalističkih obrazovnih programa glede uslužnih djelatnosti poput hotelijerstva, ugostiteljstva i turizma.

Pojedinci koji žive u modernim urbanim sredinama te rade u poslovnim organizacijama u kojima vrijede pravila suvremenog poduzetništva svjesni su važnosti pojma društveno odgovornog poslovanja, a upravo društveno odgovorno poslovanje potiče poduzetnike da surađuju s dobavljačima koji se nalaze u njihovoj neposrednoj razini, baš kako bi se jačao regionalni razvoj i regionalna suradnja.

Treći strateški cilj „sustavno upravljanje regionalnim razvojem“ je zapravo *condicio sine qua non* prva dva obrazložena strateška cilja. Niti jedan se strateški cilj ne može provesti bez odgovarajućeg institucionalnog i zakonodavnog okvira. Uloge, nadležnosti, ovlaštenja i dužnosti moraju biti jasno definirane, baš kao i procesi koji se nastoje postići ciljevi regionalnog razvoja. Naime riječ je o aktivnostima koje zahtijevaju pomno planiranje i organiziranje, elastičnost poslovnog plana, te visoku razinu osposobljenosti ljudi koji su zaduženi za provedbu ciljeva strategije regionalnog razvoja.

Za uspješno postizanje strateških ciljeva regionalnog razvoja potrebna je suradnja tijela kako na državnoj razini, tako na regionalnoj i lokalnoj razini. Ta suradnja je također uređena pravilima i protokolima koji se moraju poštivati. Drugim riječima treći cilj odražava važnost postojanja planski definirane razvojne strategije koja je u skladu s zakonskim i

podzakonskim aktima. Može se zaključiti s konstatacijom kako su svi ciljevi su višedimenzionalni i integrativni te uvažavaju načela održivog razvoja (Razvoj.gov.hr,2022.).

3.4. Institucionalni okvir politike regionalnog razvoja Republike Hrvatske

Zakonodavni, strateški i institucionalni okvir regionalne politike Republike Hrvatske čine sljedeći pravni akti:

- Zakon o regionalnom razvoju
- Zakon o potpomognutim područjima
- Zakon o brdsko-planinskim područjima
- Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine (Eufondovi.gov.hr, 2023.).

Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije kako je već ranije u radu naglašeno jest nositelj politike regionalnog razvoja na razini čitave Republike Hrvatske. Opći zakon kojim se pravno uređuju pitanja o regionalnom razvoju Republike Hrvatske, utvrđuje ranije u radu obrađena ključna načela i ciljevi politike regionalnog razvoja, te u koji su implementirana mjerodavna pravila europskog prava jest Zakon o regionalnom razvoju (Eufondovi.gov.hr, 2023.).

Zakonom o regionalnom razvoju uređuju se kognitivna pravna pravila (ona od kojih nije dozvoljeno odstupanje bez obzira na postojanje suglasnosti stranaka) te postavlja model po kojemu je potrebno provoditi proces upravljanja regionalnom politikom. Iznimke od općih pravila koja su propisana Zakonom o regionalnom razvoju sadržana su u podzakonskim aktima. Nadalje Zakon o regionalnom razvoju sadrži pravne norme kojima se uređuju sljedeća područja:

- pitanje strateškog planiranja regionalnog razvoja
- institucionalni okvir
- zakonitosti upravljanja regionalnim razvojem
- metodologija ocjenjivanja i razvrstavanja teritorijalnih jedinica sukladno njihovome stupnju razvijenosti
- izdvajanje potpomognutih područja i poticanje ulaganja u iste
- utvrđivanja područja s razvojnim specifičnostima
- poticanja regionalne konkurentnosti

- poticanje urbanog razvoja ruralnih područja (Eufondovi.gov.hr, 2023.).

Provođenjem učinkovite politike regionalnog razvoja naročito se nastoji osigurati:

- povezanost lokalnih i regionalnih razvojnih potreba koje opet moraju biti usklađene s prioritetima regionalnog razvoja kohezijske politike Europske unije
- poticanje slabije razvijenih područja kako bi se samostalno i optimalno služila vlastitim razvojnim potencijalima te ultimativno sama otklonila razvojne prepreke
- propisivanje odgovarajućih mjera kojima se osigurava ravnomjeran održiv razvoj jedinica lokalne regionalne samouprave u pograničnim regijama
- pozivanje na teritorijalnu suradnju te efikasno korištenje izvora financiranja iz europskih fondova koji su namijenjeni regionalnom i urbanom razvoju (Eufondovi.gov.hr, 2023.).

Prema delegiranoj Uredbi europske komisije (2019/1755) iz kolovoza 2019. Republika Hrvatska je kako je ranije prikazano u radu podijeljena na četiri NUTS 2 regije: Panonsku Hrvatsku, Sjevernu Hrvatsku, Jadransku Hrvatsku i Grad Zagreb. Svrha navedene teritorijalne podjele ima sljedeća tri cilja:

- što povoljnija pravila glede dodijele regionalnih potpora za što je više moguće žitelja Republike Hrvatske
- osiguranje najboljih mogućih uvjeta korištenja financijskih sredstava iz Kohezijske politike za što veći broj stanovnika državnog teritorija Republike Hrvatske
- postizanje najviše moguće razine homogenosti regija u pogledu razvoja i iskorištavanja razvojnih i gospodarskih potencijala (Eufondovi.gov.hr, 2023.).

Iako se Republika Hrvatska nalazi tek nešto malo više od jednog punog desetljeća u sastavu Europske unije, kohezijska politika je osigurala značajna sredstva potrebna za financiranje raznih projekata u sklopu politike regionalnog razvoja. Nadalje kohezijska politika pokazala se od ključne važnosti za Republiku Hrvatsku koja unatoč vrlo izazovnom makrookruženju ostvaruje trend povoljnih gospodarskih kretanja, omogućivši joj značajne rezultate na gospodarskom, socijalnom i teritorijalnom planu.

Nezanemariv broj analiza upućuje na podatak kako itekako stvaran efekt prelijevanja razvoja regija koje su ispod prosjeka i na druga tržišta drugih država članica Europske unije, što je i sama esencija kohezijske politike. U 2013. godini, kada je Republika Hrvatska tek pristupila Europskoj uniji BDP je iznosio 61% europskog prosjeka, dok je u 2021. godini unatoč vrlo izazovnom makrookruženju iznosio 70% europskog prosjeka (Eufondovi.gov.hr, 2023.).

U desetogodišnjem periodu od 2013. godine do 2023. Republika Hrvatska je uplatila u proračun Europske unije 5,22 milijardi eura, dok je iz proračuna Europske unije uplaćeno 17,15 milijardi eura sa osnove Nacionalnog plana oporavka i otpornosti (Eufondovi.gov.hr, 2023.). Navedeni podaci upućuju na zaključak kako financijska sredstva Europske unije ne samo da doprinose regionalnome razvoju već cjelokupnome razvoju gospodarstva njezinih država članica, što je i sama suština kohezijske politike.

4. ZAKLJUČAK

Republika Hrvatska, kao i mnoge druge države europskog kontinenta suočava se s problemom regionalnosti. Riječ je o fenomenu prema kojem su određena državna područja značajno razvijenija od drugih državnih područja. Postoje brojni uzroci regionalnosti među kojima se ističe visoka razina centraliziranosti gospodarskog i poduzetničkog života u urbane sredine. Nadalje postoje geografske značajke koje su doprinijele fenomenu regionalnosti.

Pod pojmom regije misli se na državno područje koje zaostaje u razvoju prema točno određenim parametrima. Postojanje točno određenih parametara omogućava izračunavanje postotka zaostatka matematičkome preciznošću, što postaje vrijedan statistički podatak. Razlozi izražene regionalnosti Republike Hrvatske vrlo su specifični jer se odnose na naslijeđenu lošu politiku regionalnog razvoja i glomazni upravni aparat, kao i na događaje koji su devastirali ionako ruralna područja poput ratnih zbivanja, pretvorbe i privatizacije te razdoblje tranzicije.

U svakome slučaju Republika Hrvatska kao članica Europske unije ima privilegiju pristupa izvorima financijskih sredstva i investicijskih i strukturnih fondova Europske unije u sklopu kohezivne politike. Kohezivna politika prelazi granice same jedne države, budući da je dokazan efekt prelijevanja regionalnog razvoja i napretka s tržišta jedne države članice na tržišta drugih država članica Europske unije.

Politika regionalnog razvoja Republike Hrvatske uređena je prinudnim pravnim pravilima kojima se uređuje zakonodavni i institucionalni okvir politike regionalnog razvoja. Drugim riječima sve aktivnosti, postupci, suradnje i drugi oblici poduzimanja radnji u svrhu regionalnog razvoja podliježu strogoj institucionalnome okviru i striktnome zakonodavnom okviru.

Središnje tijelo provedbe politike regionalnog razvoja jest Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije na čijem čelu se nalazi ministar i njegovo stručno osoblje koje mora posjedovati određene kvalifikacije za potrebe provođenja politike regionalnog razvoja. Konačno može se zaključiti kako su strateški ciljevi politike regionalnog razvoja Republike Hrvatske u skladu s načelima europske kohezijske politike, te kako je glavni cilj osigurati ravnomjerni i ujednačen razvoj regija te poticati regije na što bolje iskorištavanje vlastitih proizvodnih i gospodarskih potencijala.

5. POPIS LITERATURE

1. Devčić, A., Šostar, M. (2015.): Regionalni razvoj i fondovi Europske unije: Prilike i izazovi. Veleučilište u Požegi, Požega. 237.
2. Družić, I. (2003.): Hrvatski gospodarski razvoj, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb. 515.
3. Đulabić V. (2007.): Regionalizam i regionalna politika, Društveno veleučilište u Zagrebu, Zagreb. 257.
4. Europski strukturni i investicijski fondovi: EU fondovi. <https://strukturnifondovi.hr/eu-fondovi/> (5.6.2024)
5. Faričić, J., Blaće, A.(2012.): Što je regija?. U: Dalmacija u prostoru i vremenu, Što Dalmacija jest, a što nije?. Mirošević, L., Graovac Matassi, V. (ur.). Sveučilište u Zadru, Zadar, 1-1.
6. Hrvatska.eu, Zemlja i ljudi: Politički ustroj: Županije, <https://croatia.eu/index.php/hr/home-hr/politicki-ustroj/zupanije> (10.6.2024)
7. Maldini, P. (2014.): Politički i administrativni aspekti regije: regionalizam, regionalizacija i regionalna politika, Zbornik Sveučilišta u Dubrovniku, 125-153.
8. Republika Hrvatska, Državni zavod za statistiku: Klasifikacija NUTS u Republici Hrvatskoj, <https://dzs.gov.hr/UserDocsImages/450> (7.6.2024)
9. Republika Hrvatska, Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, Regionalni razvoj u Hrvatskoj ISSN 2991-7425 Izdanje 2023, <https://eufondovi.gov.hr/wp-content/uploads/2023/12/MRRFEU-Brosura-A4-Regionalni-razvoj-u-Hrvatskoj-2023.pdf> (27.6.2024)
10. Skledar, N. (2006.): Metodološke osnove znanstvenih istraživanja, Sociologija i prostor, 44(172/173), 309-323.
11. Tolić, S. (2013.): Ruralni razvoj i ruralna ekonomija. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Poljoprivredni fakultet u Osijeku, Osijek.
12. Tolušić, E. (2011.): Regionalni razvoj Republike Hrvatske s posebnim osvrtom na Virovitičko-podravsku županiju, Praktični menadžment, 2(1), 92-97.
13. Tropina Godec, Ž. (2009.): Približavanje Europskoj uniji i regionalna politika u Hrvatskoj, Hrvatska i komparativna javna uprava, 9(1) 51-66.
14. V. Čavrak (2011.): Gospodarstvo Hrvatske, Politička kultura, Zagreb. 348..
15. Zelenika, R. (2000.): Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela. Ekonomski fakultet, Rijeka. 357.

16. Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske, pročišćeni tekst zakona, NN 147/14, 123/17, 118/18, <https://www.zakon.hr/z/239/Zakon-o-regionalnom-razvoju-Republike-Hrvatske> (22.6.2024.).